

سرنوشت مبهم کارت‌های سوخت

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

- مقدمه ۱
- داستان سهمیه بندی سوخت ۱
- مهمترین محورهای نظر کارشناسان درباره سرنوشت کارت سوخت در دولت یازدهم ۲
- بررسی نظرات مخالفان و موافقان حذف کارت سوخت ۳
- برخی آمار و اطلاعات حاکی از کاهش مصرف بنزین با استفاده از کارت سوخت ۵

□ مقدمه

پژوهش خبری: اواخر اردیبهشت ماه امسال و پس از واریز نشدن سهمیه خرداد ماه بنزین خودروها، گمان‌ها و زمزمه‌هایی به سمت حذف سهمیه‌بندی بنزین و تک‌نرخی شدن و بی‌استفاده بودن کارت‌های سوختی که زمانی هزینه‌های میلیاردی بابت طراحی و تولید آن شده بود، به گوش می‌رسید. اما این زمزمه‌ها و گمان‌ها با ادامه استفاده از سهمیه‌های سوخت تا شهریور ماه کمی فروکش کرد.

این در حالی است که از پنجم تیر ماه ۱۳۸۶ بود که کارتی کردن عرضه بنزین به عنوان بزرگترین پروژه فناوری اطلاعات ایران کلید خورد، اما اکنون پس از گذشت بیش از ۸ سال به‌نظر می‌رسد که این پروژه به انتهای خط رسیده است و هنوز بحث‌های مفصلی بر سر حذف یا ماندن کارت‌های هوشمند سوخت در محافل کارشناسی و میان مردم ادامه دارد و معلوم نیست که بالاخره کارت سوخت می‌ماند یا نه؟

همچنین از آنجایی که یکی از اهداف سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی، در دو بند ۴ و ۸ که بند ۴ مربوط به قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و بند ۸ مرتبط با اصلاح الگوی مصرف است، بحث مدیریت مصرف انرژی مورد تاکید قرار گرفته است، لذا کارت سوخت به عنوان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای برجسته کشور در حوزه اقتصاد مقاومتی نقش مهمی در کنترل مصرف بنزین و اجرای فازهای مختلف طرح هدفمندسازی یارانه‌ها در سال‌های اخیر و همچنین شکست تحریم آمریکا در زمینه صادرات بنزین به ایران در تابستان سال ۸۹ ایفا کرده است.^۱

□ داستان سهمیه بندی سوخت

داستان سهمیه‌بندی سوخت در ایران طرحی برای هدفمندی مصرف سوخت در کشور بود که از تیر ۱۳۸۶ تا خرداد ۱۳۹۴ اجرا شد و در همین راستا برای تمامی خودروها در ایران کارت هوشمند سوخت صادر شد و در کنار آن تمامی تلمبه‌های جایگاه‌های سوخت مجهز به دستگاه‌های کارت‌خوان و پین‌ید شدند. مهم‌ترین هدف از اتخاذ این تصمیم مصرف بالا و وارداتی که به ۲۸ میلیون لیتر در روز رسیده بود.^۲ و همچنین دستور کنگره آمریکا مبنی بر تحریم فروش بنزین به ایران، عنوان شد؛ اما این داستان همزمان با تک‌نرخی شدن بنزین در خردادماه سال ۹۴ متوقف شد و در نهایت متولیان هم به این نتیجه رسیدند که برای همیشه مهر ابطال بر این پروژه بزنند.

- ۵۰۰ میلیارد تومان هزینه کارت های سوخت در هاله ابهام

اگرچه دولت سعی دارد همچنان مردم را متقاعد به استفاده از کارت‌های سوخت کند، اما تجربه نشان داده است مردم تمایل دارند همچنان از کارت‌های غیرشخصی‌شان استفاده کنند و این یعنی از دست رفتن هزینه‌هایی که دولت‌های قبل برای صدور کارت برای مردم کرد. بر اساس گفته‌های بیژن حاج محمدرضا، رییس انجمن جایگاه‌داران سوخت سراسر کشور، تاکنون بیش از ۵۰ میلیون کارت سوخت صادر شده است که هزینه هر کارت سوخت نیز بیش از ۱۰ هزار تومان بوده است. علاوه بر ۵۰ میلیون کارت سوخت صادر شده، برخی کارت سوخت‌ها به دلیل مفقود یا شکسته شدن دوباره صادر شده است. دولت این میزان کارت سوخت را با هزینه بسیار زیاد از چین وارد کرد اما هزینه دریافتی از مردم ۱۰ هزار تومان بوده است. به طور معمول در طول هفته هر جایگاه به تناسب فعالیتی که دارد بین ۱۵ تا ۵۰ کارت سوخت مفقود شده را به شرکت ملی پخش تحویل می‌داد که عمده این کارت سوخت‌ها دوباره صادر می‌شد. به طور کلی با تک‌نرخی

۱ - خبرگزاری فارس، ۱۳۹۴/۱۲/۲۷

۲ - سیاست روز، ۱۳۹۴/۱۲/۳

شدن بنزین دیگر ۵۰ میلیون کارت سوخت فایده‌ای ندارد. حال اینکه اگر کارت‌های سوخت بلا استفاده باشند کم‌کم باید فاتحه ستاد مدیریت حمل‌ونقل سوخت را نیز خواند.^۱

□ مهم‌ترین محورهای نظر کارشناسان درباره سرنوشت کارت سوخت در دولت یازدهم

این روزها درباره سرنوشت کارت‌های سوخت، نظرات و پیشنهادات مختلفی مطرح می‌شود به طوری که برخی از آنها خواستار حذف و گروهی دیگر موافق حفظ این کارت‌ها هستند ابتدا به نظر موافقان حفظ کارت سوخت و بعد از آن به دلایل مخالفان می‌پردازیم:

• مهم‌ترین مزایای حفظ کارت سوخت در ذیل به صورت محور بیان شده است:

- توقف رشد مصرف بنزین و کاهش واردات آن در کشور و رفع تهدید کشورهای غربی
- شفافیت نظام توزیع سوخت
- کاهش شدید قاچاق بنزین^۲
- بزرگترین طرح IT کشور و بدست آوردن اطلاعات ارزشمند در زمینه حمل و نقل و تردد خودرو
- مدیریت بر مصرف سوخت و راهکاری برای مدیریت شرایط بحرانی کشور
- بستر و ابزار مناسبی برای اعمال سیاست‌های انرژی و جمع‌آوری اطلاعات با ارزش از میزان سوخت مصرفی در کشور

• مهم‌ترین دلایل ضرورت حذف کارت سوخت:

- طی هفت تا هشت سال گذشته هیچ استفاده‌ای از اطلاعات مندرج در کارت‌های سوخت نشده است.
- استفاده از این کارت‌ها هزینه‌بر و زمان‌بر است و استمرار استفاده از این کارت‌ها خرج سنگینی دارد.
- اصلی‌ترین اهداف عرضه کارتی بنزین مقابله با قاچاق بوده و از این‌رو قاچاق بنزین متوقف شده است.
- توقف رشد مصرف بنزین در کشور (سال ۱۳۹۴ نسبت به سال ۹۳ این رشد کمتر از ۲ درصد بوده است).
- مدیریت مصرف، اصلاح قیمت‌ها و مقابله با قاچاق سوخت را سه هدف بزرگ اجرای کارت سوخت بوده که برآورده شده است.
- موضوع فسادپذیر بودن سهمیه‌بندی بنزین

۱- روزنامه اعتماد، بی‌رغبتی مردم به استفاده از کارت سوخت، ۱۵ تیر ۱۳۹۴

۲- قیمت بنزین در کشورهای همسایه ایران:

کشور / قیمت هر لیتر بنزین (تومان)

آذربایجان / ۱۷۰۰

عراق / ۲۱۵۰

پاکستان / ۲۲۵۰

افغانستان / ۲۵۰۰

ارمنستان / ۲۸۰۰

ترکیه / ۴۵۰۰

اطلاعات جدول فوق براساس اطلاعات سایت گلوبال پترول پرایسز (globalpetrolprices) در روز ۱۵ فوریه ۲۰۱۶ (۲۶ بهمن) و براساس نرخ ارز میادله ای (۳۳۰۰ تومان) است.

□ بررسی نظرات مخالفان و موافقان حذف کارت سوخت

• نظر کارشناسان و مسئولان مخالف حذف کارت سوخت

- گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس

اخیرا مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارشی با عنوان «گام سوم هدفمند کردن یارانه‌ها و دلایل اجرا و کسری احتمالی منابع» به برخی از دستاوردهای استفاده از کارت سوخت مانند کاهش واردات و قاچاق سوخت به خارج از کشور اشاره کرده و از حذف احتمالی این کارت‌ها به «اشتباه بزرگ دولت» تعبیر کرده است. در بخشی از این گزارش آمده است: «کارت‌های سوخت بستر و ابزار مناسبی برای اعمال سیاست‌های انرژی و جمع‌آوری اطلاعات با ارزش از میزان سوخت مصرفی در کشور است؛ لذا استفاده از کارت‌های سوخت باید، تداوم یابد و حذف آن یک اشتباه بزرگ بوده و باعث کاهش شفافیت نظام توزیع سوخت و کاهش ظرفیت مدیریت بر مصرف سوخت خواهد شد.^۱»

- ناصر سودانی، نایب رئیس کمیسیون انرژی مجلس

پروژه کارت سوخت دارای فوایدی است که مهم‌ترین آن بحث قاچاق سوخت بود و باعث شد تا حدی مانع این کار شود و نباید این کارت از چرخه مصرف حذف شود. از سوی دیگر کارت سوخت باعث ردیابی خودروها و همچنین کنترل مصرف سوخت است. استمرار کارت‌های سوخت ضرری ندارد و اگر دولت قرار است این کارت سوخت‌ها را حذف کند، بهتر است به صورت کارشناسی این کار را انجام دهد.^۲

- جلیل سالاری، مدیرعامل پیشین شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی

اکنون از طریق سامانه کارت سوخت می‌توان آمار فروش هر جایگاه را بررسی کرد و در صورت حذف این کارت‌ها، آمار فروش جایگاه‌ها در دسترس نخواهد بود و ممکن است قاچاق بنزین افزایش یابد.^۳

- حسین هاشمی، معاون سابق ستاد مدیریت حمل‌ونقل و سوخت

ساختار اقتصادی کشور و لزوم توجه به محرومان اقتضا می‌کند تا قیمت حمایتی بنزین در قالب سهمیه بندی حفظ شده و نرخ دوم برای طبقه مرفه جامعه با در نظر گرفتن عوارض و سایر هزینه‌ها اعمال شود. یکی از توجیحات وزیر نفت برای حذف سهمیه‌ها موضوع فسادپذیر بودن سهمیه‌بندی بنزین بود اما باید گفت واضح است که در مدل فعلی فساد به مراتب بیشتر و کلان‌تر خواهد بود. در سال گذشته با تلاش ستاد ۶ میلیون کارت سوخت ابطال شد، و با حذف نظام کارتی و حذف ۱۹ میلیون کارت سوخت عملاً زیر ساخت این طرح ملی نابود می‌شود.^۴

• بررسی نظرات کارشناسان و مسئولان موافق حذف کارت سوخت

- بیژن زنگنه، وزیر نفت

برخی دوستان معتقدند که کارت‌های سوخت بنزین باید فعال باشند، زیرا دولت می‌تواند از اطلاعات تولیدی آنها استفاده کند. ولی باید بگویم استمرار استفاده از این کارت‌ها خرج سنگینی دارد. ادامه استفاده از کارت‌های سوخت بنزین، هزینه زیادی را به کشور تحمیل می‌کند.^۵

۱ - <http://rc.majlis.ir/fa/report/show/۹۳۳۵۵۸>

۲ - جام جم، کارت سوخت در کما، ۲۶ شهریور ۹۴

۳ - عیارآنلاین، ۱۳۹۴/۱۱/۲۱

۴ - خبرگزاری فارس، ۱۳۹۴/۱۱/۲۷

۵ - مسیر آنلاین، ۲۱ بهمن ۱۳۹۴

- بیژن حاج محمدرضا، رئیس انجمن صنفی جایگاه‌داران سوخت کشور

استفاده از این کارت‌ها هزینه‌بر و زمان‌بر است، به طوری که سوخت‌گیری معمولی چند دقیقه‌ای با استفاده از این کارت‌ها گاهی تا نیم ساعت طول می‌کشد.^۱

- سید ناصر سجادی، مدیرعامل شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی

پس از عرضه تک‌نرخ بنزین، رشد مصرف این فرآورده نفتی در کشور متوقف شده به طوری که از ابتدای سال جاری تاکنون در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته رشد مصرف بنزین در کشور کمتر از دو درصد بوده است. اصلی‌ترین اهداف عرضه کارتی بنزین مقابله با قاچاق بوده و از این‌رو قاچاق بنزین متوقف شده است. وی مدیریت مصرف، اصلاح قیمت‌ها و مقابله با قاچاق سوخت را سه هدف بزرگ اجرای این طرح برشمرده و اعلام کرده اصلاح قیمت بنزین به عنوان یکی دیگر از عوامل تاثیرگذار در عرضه کارتی بنزین در کشور بوده و در طول حدود ۸ سال گذشته تاکنون قیمت بنزین از لیتری ۸۰ و ۱۰۰ تومان به یک هزار تومان افزایش یافته است. سجادی بر این ادعاست که در طول حدود ۸ سال گذشته تاکنون تمامی اهداف عرضه کارتی بنزین در کشور محقق شده و در شرایط فعلی با توجه به عرضه تک‌نرخ و حذف سهمیه‌ها، مردم عملاً هیچ‌گونه انگیزه‌ای برای خرید بنزین با استفاده از کارت هوشمند سوخت شخصی خود ندارند.^۲

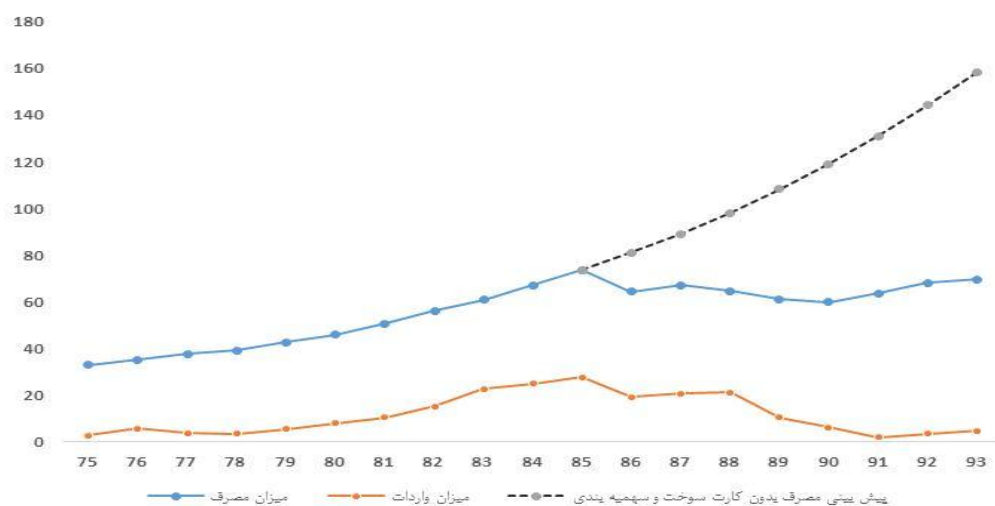
۲- خبرگزاری جمهوری اسلامی، سناریوهای تنبیهی و تشویقی دولت برای کارت‌های سوخت، ۱۷ مهر ۱۳۹۴

۳- ثریا، دیدبانی برای پیشرفت ایران، ۱۳۹۴/۵/۳۱

□ برخی آمار و اطلاعات حاکی از کاهش مصرف بنزین با استفاده از کارت سوخت

در ذیل برای آگاه سازی بیشتر این موضوع به برخی از نمودارها و آمارها که حاکی از کاهش مصرف بنزین با استفاده از کارت سوخت، میزان صعودی مصرف بنزین تا قبل از سهمیه بندی بنزین، روند تغییر تقاضای بنزین با فرض عدم اجرای کار سوخت و مقایسه آن با تقاضای واقعی بعد از اجرای طرح، عدم کاهش میزان مصرف متوسط ماهانه بنزین در سال ۹۳ و ۹۴، میزان مصرف بنزین استان‌ها؛ پرداخته‌ایم.

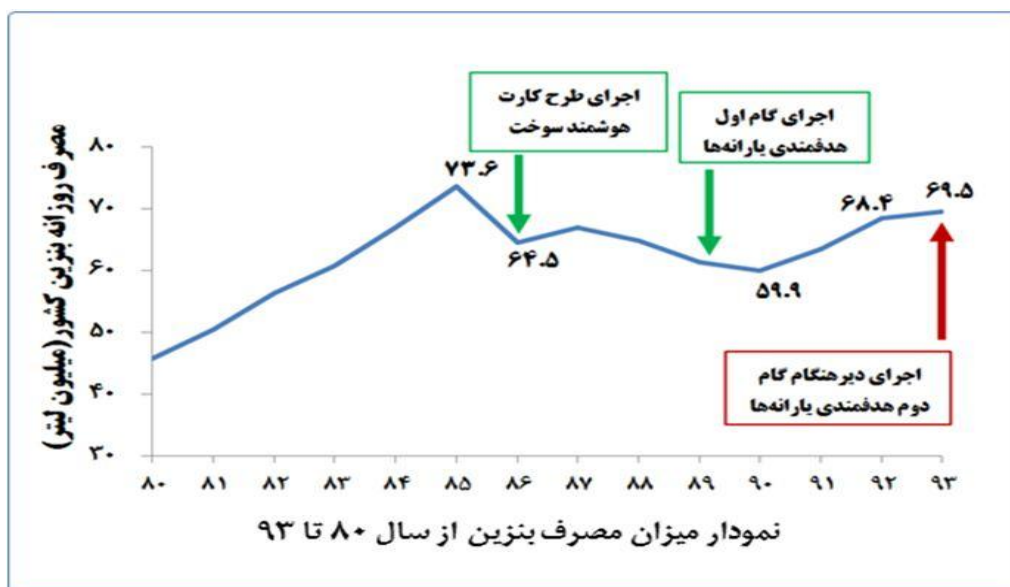
نمودار میزان مصرف و واردات بنزین^۱

این نمودار بیانگر این است که با سهمیه بندی بنزین و استفاده از کارت هوشمند سوخت، میزان مصرف بنزین در کشور به شدت کاهش پیدا کرده است، به گونه‌ای که به جای اینکه مصرف بنزین در سال ۹۳ به حدود ۱۶۰ میلیون لیتر در روز برسد، به حدود ۷۰ میلیون لیتر در روز رسید^۲. به تبع آن شاهدیم که واردات هم سیر نزولی شدیدی را به همراه داشته است؛ به عبارتی دیگر اگر سهمیه بندی بنزین صورت نمی گرفت در حال حاضر ما به یکی از بزرگترین وارد کنندگان بنزین در جهان تبدیل می شدیم.

۱ - ثریا، دیدبانی برای پیشرفت ایران، ۱۳۹۴/۶/۱

۲ - فارس، کارت سوخت برای کنترل مصرف و قیمت بنزین باید حفظ شود، ۱۳۹۴/۶/۱

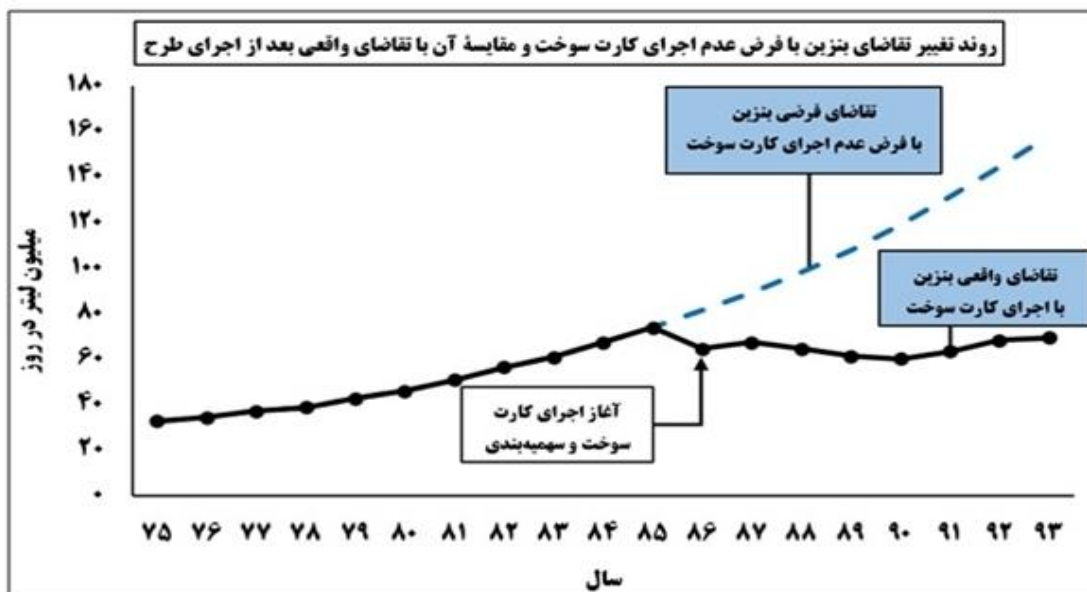

نمودار فوق^۱ میزان صعودی مصرف بنزین تا قبل از سهمیه‌بندی بنزین را نشان می‌دهد و همچنین بیانگر این است که با اجرای طرح کارت هوشمند سوخت شاهد کاهش فاحشی در مصرف بنزین بوده‌ایم. در ادامه شاهد این هستیم که اجرای دیرنگام گام دوم تاثیر منفی در مصرف بنزین داشته است. لذا اگر با برنامه و در یک زمان‌بندی مناسب گام دوم هدفمندی یارانه‌ها عملی می‌شد بیش از پیش شاهد مصرف بهینه بودیم.

همچنین بر اساس آمارهای شرکت ملی پخش فراورده‌های نفتی ایران، تا قبل از اجرای طرح عرضه کارت بنزین، مصرف این فراورده با شتاب بسیار زیادی در حد سالانه ۱۰ درصد در حال افزایش بود، اما با اجرای طرح کارت سوخت در سال ۸۶ نه تنها رشد مصرف متوقف شد، بلکه مجموع مصرف و قاچاق بنزین در آن سال، ۹,۲ میلیون لیتر کمتر از سال ۸۵ بود. بر اساس این آمار، روند کاهش مصرف بنزین در سال‌های بعد ادامه پیدا کرد و در محدوده کمتر از ۷۰ میلیون لیتر در روز متوقف شد^۲.

۱- ثریا، دیدبانی برای پیشرفت ایران، ۹۴/۶/۱

۲- سایت دولت بهار، نقش کارت سوخت در کاهش ترافیک و آلودگی هوای کلان شهرها، ۱۱ اسفند ۱۳۹۴

بنابراین اگر طرح سهمیه‌بندی بنزین با استفاده از کارت سوخت اجرا نمی‌شد، هم اکنون تقاضای بنزین تا ۱۶۰ میلیون لیتر در سال افزایش پیدا می‌کرد.

عدم کاهش میزان مصرف متوسط ماهانه بنزین

ماه / سال	۱۳۹۳	۱۳۹۴
فروردین	۷۴	۷۲/۳
اردیبهشت	۶۵/۸	۷۰/۵
خرداد	۶۸/۶	۷۲
تیر	۶۵/۶	۶۸/۶
متوسط ۴ ماه	۶۸/۵	۷۰/۸

جدول فوق نشان‌دهنده این موضوع است که با حذف سهمیه‌بندی بنزین و تک‌نرخ شدن آن، مصرف ماهانه بنزین در کشور در ماه‌های ابتدایی امسال نسبت به مدت مشابه سال قبل نه تنها کاهش پیدا نکرده است، بلکه روندی افزایشی نیز داشته است.^۱

۱ - ثریا، دیدبانی برای پیشرفت ایران، اول شهریور ۱۳۹۴